

การสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล*

THE COMMUNICATION OF KHON TAM ASSOCIATION IN MUN RIVER CONSERVATION

อาภาพรรณ ทองเรือง

Apharphan Thongrueng

อลงกรณ์ อรรคแสง

Alongkorn Akksaeng

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University, Thailand

E-mail: yuing_ing@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์การสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูลและศึกษาปัญหาและข้อจำกัดของการสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล โดยเป็นการวิจัยด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลการสื่อสาร และรูปแบบการเคลื่อนไหวผ่านกระบวนการสื่อสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสื่อสารของสมาคมคนทามในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมูล ประกอบไปด้วย 1) ผู้ส่ง 2) ข้อมูลข่าวสาร 3) ช่องทางในการส่ง 4) ผู้รับ โดยผู้ส่งสารจะมีความแม่นยำในด้านข้อมูล มีระดับความรู้ในเชิงพื้นที่ ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ถูกนำเสนอมีความหลากหลายตามสถานการณ์ และประเด็นของผู้ส่งสารทั้งเป็นการรายงานสถานการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นกับลุ่มแม่น้ำมูลหรือนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ในเชิงสัญลักษณ์ รวมถึงการแสดงถึงพลังเครือข่าย และเรื่องราวของการเคลื่อนไหว ผ่านการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านพื้นที่สาธารณะ โดยกลุ่มผู้รับสาร แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รับสารที่เป็นประชาชนในพื้นที่ 2) กลุ่มผู้รับสารที่ต้องการข้อมูลและเปิดรับสารนั้นจริง 3) กลุ่มผู้รับสารที่เปิดรับเนื้อหาเฉพาะในบางประเด็นด้านปัญหาและข้อจำกัดพบว่าการผลิตสื่อที่หลากหลายให้ตรงตามความสนใจของผู้รับสารที่ต้องการ รับสารในรูปแบบที่แตกต่างกัน ต้องอาศัยการเข้าถึงพื้นที่สื่อ ทั้งสื่อทางเลือกและสื่อกระแสหลักเพื่อการนำเสนอประเด็นสู่กระแสสังคมอย่างกว้างขวางและมีความต่อเนื่อง โดยกลไกในการขับเคลื่อนการสื่อสารในรูปแบบดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดด้านกำลังคน อุปกรณ์ใน

* Received 30 May 2020; Revised 15 June 2020; Accepted 10 July 2020

การผลิตสื่อ งบประมาณที่เพียงพอ รวมถึงกระบวนการพัฒนานักสื่อสารรุ่นใหม่ที่ต้องใช้ระยะเวลาและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำสำคัญ: กระบวนการสื่อสาร, การอนุรักษ์แม่น้ำมูล, สมาคมคมทาม

Abstract

This recent thesis ‘The Communication of Khon Tham Association in Mun River Conservation’ analyzed social context, attitude, process, communication method, topic, and communication contents (Textual Analysis) received from Khon Tham Association’s works, The research aimed to study the communication of Khon Tham Association in Mun River Conservation and problems as well as limitations in their communication. The results have shown that Khon Tham Association’s communication model in conserving Mun River was consisted of 1) messenger, 2) message, 3) channel and 4) receiver) The messengers had precise information, knowledge of the local area, and understanding their issues, and they also could explain changes happening to local people in Mun River, social context, ecosystem, and the variety of plants in Tham forest around Mun River. Message receiver groups were separated into 3 groups: the first group was local people who influenced the attitudes; the second group was message receivers who really wanted information and were really open to that information; and the third group was the one who was open to some contents. The people in this group had different basic understanding sent out by the Association, and it may create the errors in the perception between the messenger and message receiver higher than other group. Problems and limitations of the communication of Khon Tham Association in Mun River Conservation are to create the materials that are corresponding to the needs and the accessibility of different groups of people by considering relationship plan between people. By considering this difference, it can show joining point or different point due to that person’s society, which affects the creation of the same perception, the limitation of human resource, materials for creating media, sufficient budget, including the procedure in developing new generation of messenger that can take time and step – by – step development.

Keywords: Communication Model, Mun River Conservation, Khon Tham Association

บทนำ

การเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชน เกิดจากการรวมกลุ่มของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างแนบชิด มีอุดมการณ์และมีความตั้งใจร่วมกันที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสังคมไปตามทิศทางที่วางไว้ การเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น การก่อม็อบ การเดินขบวน การยึดถนน การประท้วง หรือการรวมกลุ่มพลังของภาคประชาชน ซึ่งต้องอาศัยยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการขับเคลื่อน เชื่อมโยงกันในแง่ของมิติด้านอุดมการณ์และรูปแบบของกระบวนการ เพื่อให้บรรลุซึ่งเป้าหมายของการเคลื่อนไหว ทั้งที่เป็นไปเพื่อการต่อสู้เรียกร้อง ต่อต้าน ต่อรอง หรือเพื่อการพัฒนา พื้นฟู เปลี่ยนแปลง ที่เน้นการต่อสู้เชิงวัฒนธรรม อุดมการณ์และอัตลักษณ์ (จุมพล หนีมพานิช, 2556)

ดังจะเห็นได้จากภาพของขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา มีขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนธรรมดาเกิดขึ้นมากมายในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในซีกโลกตะวันตก เช่น ขบวนการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ขบวนการสันติภาพ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเรียกร้องให้กลับไปสู่คำสอนดั้งเดิมของศาสนา กลับไปสู่วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน ขบวนการเรียกร้องสิทธิอย่างขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการสิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศต่าง ๆ ขบวนการสิทธิของคนรักร่วมเพศหรือแม้แต่ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้กินอาหารธรรมชาติอย่างขบวนการมังสะวิรัติ เป็นต้น (ปาจารย์ พวงศรี, 2555)

สำหรับประเทศไทย ได้ปรากฏความเคลื่อนไหวของขบวนการประชาชนที่หลากหลายและกว้างขวางเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก เช่น การรวมกลุ่มของเครือข่ายเกษตรกรและคนจนทั่วประเทศเป็นสมัชชาคนจน เรียกร้องสิทธิทำกินและการจัดการทรัพยากรป่า ที่ดิน และน้ำ สิทธิในที่อยู่อาศัย และเรียกร้องสิทธิในการดำรงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนไว้ การรวมกลุ่มของผู้หญิงของเครือข่ายผู้หญิงกับเอดส์ เรียกร้องสิทธิทางเพศ การมีอำนาจเหนือร่างกายตนเอง การรวมกลุ่มของแรงงานหญิงและการเคลื่อนไหวของสหภาพแรงงาน และการเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญใหม่ในปี พ.ศ. 2539 – 2540 (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ, 2547)

ด้านการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยนั้น เกิดขึ้นอย่างมากในบริบททางสังคมที่ต่อต้านต่อวาทกรรมการพัฒนา โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาของสังคมไทยที่โน้มหน้าไปในการพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเต็มตัว โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศมุ่งสู่

ความเป็นประเทศพัฒนาทางอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) อันนำมาสู่สภาพของสังคมที่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากภายนอกมากขึ้น ภายใต้สังคมแบบรวมศูนย์อำนาจที่รัฐเป็นรัฐราชการรัฐแบบกึ่งเสรีประชาธิปไตยที่ยึดกุมอำนาจในการจัดการทรัพยากรแต่เพียงผู้เดียวโดยเฉพาะช่วง 2 – 3 ทศวรรษที่ผ่านมา นั้น จะเห็นได้ว่าลักษณะของการเคลื่อนไหวจะเป็นการต่อต้านต่อการกระทำของทุนและรัฐในโครงการการลงทุนขนาดใหญ่ และปราศจากความรับผิดชอบใด ๆ เช่น โครงการการก่อสร้างเขื่อน เขื่อนแม่ป๋วย โรงไฟฟ้า โรงงานอุตสาหกรรมหนัก โครงการลงทุนขนาดใหญ่ เช่น การสร้างนิคมอุตสาหกรรม การวางท่อก๊าซระหว่างประเทศ เป็นต้น (วรวิทย์ ไชยทอง, 2553)

ดังเช่น การเคลื่อนไหวของสมาคมคนทาม ในการต่อสู้เรียกร้องในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมูล ซึ่งเป็นผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล ตามการดำเนินงานโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ อันเป็นสาเหตุนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ นานกว่า 25 ปี ระหว่างภาครัฐกับชาวชุมชนกลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ เขื่อนราษีไศล เป็นเขื่อนในกลุ่มโครงการผันน้ำโขง – ซี – มูล ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงานในขณะนั้น (ตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นมา โครงการ โขง ซี มูล ได้ถูกโอนมาอยู่ภายใต้การดูแลของกรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) เพื่อทำการผันน้ำจากแม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล มาแก้ปัญหา การขาดแคลนน้ำในพื้นที่ 4.98 ล้านไร่ในเขตภาคอีสาน ก่อสร้างเป็นเขื่อนคอนกรีตเสริมเหล็ก ใช้งบประมาณ 871.9 ล้านบาท ปิดกั้นแม่น้ำมูลที่บริเวณ บ้านห้วย อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีการดำเนินการก่อสร้างในระหว่างปี พ.ศ. 2535 และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2536 ทว่าผลจากการสร้างเขื่อนราษีไศล กลับนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชาวบ้านในพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำมูล ทั้งในประเด็นเรื่องของการสูญเสียที่ดินทำกินของราษฎร การสูญเสียพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ ปัญหาพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วม นานอาก้างเก็บน้ำ การสูญเสียป่าบุงป่าทามแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ การแพร่กระจายของดินเค็ม ปัญหาน้ำเน่า น้ำเสีย และปัญหาสุขภาพ เมื่อมีการเก็บกักน้ำ ผลกระทบต่อแหล่งน้ำชลประทานเดิมของหน่วยงานราชการต่าง ๆ การสูญเสียพื้นที่ทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน (สุวิดา ธรรมมณีวงศ์, 2544)

ปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดการลุกขึ้นมาเพื่อต่อสู้เรียกร้องสิทธิของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ นับตั้งแต่ปี 2536 เกิดขบวนการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการจัดตั้งองค์กรสร้างเครือข่าย การชุมนุม การเดินขบวน การปิดล้อม การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย เพื่อเรียกร้องการชดเชยความเสียหายบนที่ดินทำกิน เรียกร้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ เรียกร้องการตรวจสอบผลกระทบ เรียกร้องให้มีมาตรการและแผนการฟื้นฟูผลกระทบ (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2557)

จนเกิดการร่วมตัวของเครือข่ายชาวบ้านห้วยนา – ราชสีไศล ซึ่งเป็นหนึ่งในเครือข่ายที่รวมตัวกันภายใต้ชื่อ “สมัชชาคนจน” ที่มีการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายคนจนจากทั่วประเทศในการประสานงานและเจรจาต่อรองกับรัฐ แต่อีกด้านหนึ่ง เครือข่ายเริ่มมีทิศทางแห่งการสร้างอนาคตที่เข้มแข็งของคนลุ่มน้ำมูลตอนกลาง โดยได้จดทะเบียนเป็นองค์กรนิติบุคคล ภายใต้ชื่อ “สมาคมคนทาม” (ดำรงศักดิ์ จันทรวีโร และวราลักษณ์ ไชยทัฬห, 2561)

ตลอดระยะเวลาของการเคลื่อนไหวต่อสู้เรียกร้องของชาวราชสีไศลที่ยังคงดำเนินไปอย่างยืดเยื้อเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 25 ปี เพื่อจัดการกับปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข หรือแม้แต่การผลักดันให้มีการอนุรักษ์และการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำมูล การจัดตั้ง “สมาคมคนทาม” เป็นการประกาศตัวตนที่ชัดเจนขององค์กรเครือข่ายชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราชสีไศล สมาคมคนทามได้วางรากฐานด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ป่าทาม แม่น้ำมูล การสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนท้องถิ่น และแผนงานอื่น ๆ ผ่านการเคลื่อนไหวที่มีการพัฒนาต่อยอดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากอดีต ทำให้เราเห็นภาพของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ที่มีการเกิดขึ้นของนวัตกรรมในการต่อสู้ มีการต่อยอดรูปแบบและกลยุทธ์ให้มีความเข้มแข็ง มีพลังและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2552)

สมาคมคนทาม จึงเป็นเครือข่ายที่สะท้อนภาพการเคลื่อนไหวของกระบวนการประชาชนที่อยู่บนพื้นฐานการต่อสู้ของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากการร่วมตัวของชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงกันในพื้นที่อำเภอราชสีไศล เพื่อต่อสู้เคลื่อนไหวในการเรียกร้องสิทธิ เรียกร้องให้มีแนวทางแก้ไขปัญหา รวมถึงการศึกษาติดตามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรธรรมชาติของแม่น้ำมูลและพื้นที่ป่าบุงป่าทาม ซึ่งเป็นองค์กรที่มีการจัดระเบียบกลุ่มการปฏิบัติงาน การวางแผนอย่างเป็นระบบ สะท้อนถึงความตื่นตัวของประชาชนที่ต้องการเข้ามาจัดการกับแนวทางที่กลุ่มมองว่าเป็นการสร้างผลกระทบที่ไม่เป็นที่พึงปรารถนาแก่ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีการแสวงหาช่องทาง พัฒนาวิธีการและรูปแบบใหม่ที่จะนำมาใช้ในการเคลื่อนไหว โดยนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือ เพื่อถ่ายทอดความหมาย ทั้งในเชิงสัญลักษณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ความนึกคิดไปยังกลุ่มเป้าหมาย เป็นลักษณะของการการเคลื่อนไหวที่หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง แต่แฝงไปด้วยอิทธิพลและมีบทบาทในการสร้างพลังทางสังคมในประเด็นที่ต้องการขับเคลื่อน (ไอยรา สังขะ, 2553)

ดังนั้นการเคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์แม่น้ำมูล ของสมาคมคนทามจึงไม่ได้เป็นไปเพื่อต้องการยึด หรือเข้าไปมีอำนาจรัฐ แต่สะท้อนให้เห็นเป้าหมายในการเคลื่อนไหว เพื่อการสร้างความหมาย การสร้างตัวตนและอำนาจของกลุ่ม ทั้งในมิติด้านการอนุรักษ์ ต่อต้าน เรียกร้องปกป้องผลประโยชน์สภาพการดำรงชีวิตและจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม หรือเพื่อการสร้างให้เกิดจิตสำนึกและอุดมการณ์ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมุล
2. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อจำกัดของการสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมุล

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposeful Selection) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มสมาคมคนทาม อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 7 คน ในมิติของผู้นำในเคลื่อนไหวทางสังคม ผู้นำกลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และในฐานะผู้สื่อสารในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมุลสู่สาธารณะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้จะใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร และการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ 2) เครื่องบันทึกเสียง 3) สมุดจดบันทึก 4) กล้องถ่ายรูป ในส่วนของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเลือกใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการศึกษาผู้ให้ข้อมูล โดยใช้ชุดคำถามสำหรับสมาคมคนทาม ในฐานะของผู้สื่อสาร สมาชิกกลุ่มและผู้มีส่วนร่วมในการสื่อสาร สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากเนื้อหาจะใช้แบบบันทึกข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ข้อมูล สมุดจดบันทึกเพื่อรวบรวมประเด็นเนื้อหาที่สำคัญและคอมพิวเตอร์ช่วยในการจัดการข้อมูล จัดระเบียบข้อมูลให้เป็นระบบและง่ายต่อการนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการศึกษาที่มุ่งอธิบายรูปแบบของการสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมุล โดยการรวบรวมเนื้อหา ข้อมูล ข่าวสารที่เกี่ยวข้องในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมุล เพื่อวิเคราะห์ให้ลึกถึงกระบวนการสื่อสารไปยังสาธารณะ รวมถึงที่เป็นปัญหาและข้อจำกัดในการสื่อสารเคลื่อนไหว

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) เป็นการศึกษาที่มุ่งทำความเข้าใจกับผู้ให้ข้อมูลถึงวิถีคิด ทศนคติ บทบาท ระบบสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะเน้นหาคำตอบไปถึงแนวคิด วิธีการ กระบวนการ การสร้างเครื่องมือและการจัดการของบุคคลหรือของกลุ่มต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงแนวคิดในการสื่อสาร การเลือกใช้รูปแบบการสื่อสาร และสิ่งที่เป็นปัญหาและข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ รวมถึงปัจจัยแวดล้อมของผู้สื่อสารที่มีผลต่อการสื่อสารในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมุล

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาและการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์ โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์ทางทฤษฎีการสื่อสาร (SMCR) ทฤษฎีสังคมวิทยา และแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movements – NSM)

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของสมาคมคนทามในประเด็นของการอนุรักษ์แม่น้ำมูล

2. การวิเคราะห์กระบวนการสื่อสาร ในประเด็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์กลุ่มแม่น้ำมูลของสมาคมคนทาม ได้แก่

2.1 นักข่าวพลเมืองกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน

2.2 สื่อกระแสหลัก

2.3 สื่อทางเลือก (สื่อบุคคล สื่อวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาชาวบ้าน, สื่อออนไลน์ ฯลฯ)

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล” พบว่า

1. กระบวนการสื่อสารของสมาคมคนทาม จุดเริ่มต้นของกลุ่มผู้ส่งสาร เกิดขึ้นจากปัจจัยด้านความต้องการในการเข้าถึงพื้นที่สื่อ และความต้องการในการสื่อสารประเด็นของชุมชนโดยคนในชุมชนที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบและมีความรู้ความเข้าใจด้านวิถีชีวิตของชุมชน วัฒนธรรมและทรัพยากรในพื้นที่ความต้องการสื่อสารประเด็นปัญหา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจกับสาธารณะ รวมทั้งกระตุ้นความสนใจในประเด็นที่สื่อสารให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง จนเกิดการขยายเครือข่ายกลุ่มผู้ส่งสาร ซึ่งมีกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพในการสื่อสาร และการผลิตสื่อด้วยตนเอง โดยช่องทางการสื่อสารของสมาคมคนทาม มีรูปแบบการสื่อสาร ดังนี้

1.1 การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารสาธารณะของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล เริ่มต้นจากการจัดตั้งทีมข่าวชาวบ้านในพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลความเคลื่อนไหวในพื้นที่ และในปี พ.ศ. 2552 เกิดการจัดตั้งกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน จังหวัดศรีสะเกษขึ้น โดยได้เริ่มนำเสนอประเด็นในพื้นที่ผ่านสื่อกระแสหลักโดยคนในพื้นที่เอง ผ่านรายการนักข่าวพลเมือง ทางสื่อโทรทัศน์ไทยพีบีเอส (ทีวีไทยในขณะนั้น) นำไปสู่การพัฒนาทักษะด้านการผลิตสื่อ การขยายฐานของผู้ส่งสาร ผ่านการขยายความรู้ด้านการสื่อสารด้วยการจัดอบรมให้แก่เยาวชนและชาวบ้านที่มีความสนใจในการทำข่าว ขยายผลสู่การเป็นอาสาสมัครนักข่าวพลเมือง จนเกิดการรวมกลุ่มนักข่าวชาวบ้านขึ้นมา โดยใช้ชื่อว่า “ทีมนักข่าวทามมูล” หรือ “นักข่าวพลเมืองกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน” ในส่วนของรูปแบบการสื่อสาร

สาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำมูลของสมาคมคนทาม ผู้ส่งสารคือคนในพื้นที่ที่จะเป็นผู้กำหนดประเด็นที่ต้องการสื่อสารไปยังสาธารณะ เป็นผู้รวบรวมข้อมูล จัดทำสื่อ และเผยแพร่ประเด็น โดยใช้ช่องทางการสื่อสารทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือก ผ่านช่องทางใดช่องทางหนึ่งเป็นอันดับแรกและอาศัยการส่งต่อ เชื่อมโยงถ่ายทอดข้อมูลผ่านหลากหลายช่องทางที่สามารถเข้าถึงได้ของกลุ่มผู้ส่งสาร (สมาคมคนทาม) ซึ่งประเด็นที่สื่อสารของสมาคมคนทามผ่าน การสื่อสารสาธารณะในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล จะมีทั้งการรายงานสถานการณ์การแก้ไขปัญหา ความคืบหน้าในการแก้ไขปัญหา การเล่าถึงสถานการณ์แม่น้ำมูล การจัดการปัญหาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการจัดทำสารคดีที่บอกเล่าในประเด็นของทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มแม่น้ำมูล การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อแม่น้ำมูลและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่เป็นผลมาจากการสร้างเขื่อนราศีไศล

1.2 การสื่อสารเพื่อการสร้างเครือข่ายภายนอกและการสร้างความเข้มแข็งภายใน เป็นลักษณะของการสื่อสารระดับกลุ่มสมาชิก การสื่อสารผ่านตัวแทนในที่ประชุมแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน เขต ตำบล อำเภอ มีระบบการจัดการ การวางแผน การปฏิบัติการ การประสานงาน มีการยกระดับในแบบเครือข่ายขึ้นเป็นการจัดตั้งขึ้นเป็นสมาคมคนทาม การสื่อสารจึงถูกนำมาใช้ในการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้แก่แกนนำและสมาชิก ขยายสู่การสื่อสารสู่สังคมและบุคคลภายนอก โดยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เครือข่ายทามมูล เพื่อใช้เป็นที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ ที่ประชุม ฝึกอบรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนามิติต่าง ๆ ของชุมชนในเครือข่าย เป็นที่ประสานงาน รวบรวมและจัดการข้อมูลข่าวสาร เพื่อกระจายข้อมูลในพื้นที่ไปสู่การรับรู้ของบุคคลภายนอก เช่น นักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการคนนอกพื้นที่

1.3 รูปแบบการสื่อสารวัฒนธรรม การสื่อสารผ่านการถ่ายทอดเรื่องราวของประเพณีพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน เช่น ความเชื่อของญาพอดงภูดิน วัฒนธรรมภูมิปัญญา และวิถีทามได้ถูกนำมาใช้ในการเคลื่อนไหว ที่เป็นการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ อย่างสันติวิธี โดยแฝงความหมายของการเป็นเจ้าของวัฒนธรรม การเป็นเจ้าของพื้นที่และความแน่นแฟ้นของชุมชนในด้านแนวคิดและหลักความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

1.4 รูปแบบการสื่อสารโดยงานวิจัยและข้อมูลวิชาการ การนำงานวิจัยและข้อมูลวิชาการ มาเป็นเครื่องมือหนึ่งของการสื่อสารข้อมูล เผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนสู่สังคมภายนอก ซึ่งการมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือจะทำให้การเชื่อมสัมพันธ์ การต่อรองหรือติดต่อประสานกับหน่วยงานภายนอกเป็นไปได้ง่ายมากยิ่งขึ้น นำมาซึ่งการเข้ามาให้ความสนใจ ความต้องการศึกษาข้อมูลของนักวิชาการ กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ผู้สนใจ นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หน่วยงานราชการและองค์กรเอกชน

1.5 กลุ่มผู้รับสารในการสื่อสารของสมาคมคนทาม แบ่งเป็น 1) กลุ่มผู้รับสารประชาชนในพื้นที่ เป็นกลุ่มประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการสร้างเขื่อนราษีไศล ที่ต้องรับรู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ประชาชนในพื้นที่จึงเป็นผู้รับสารที่เผื่อหวังถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดจากโครงการของรัฐ นอกจากเป็นผู้รับสารแล้ว ประชาชนยังเป็นผู้ส่งสารในฐานะผู้ได้รับผลกระทบไปยังสังคมภายนอก หน่วยงาน ภาครัฐ และสื่อมวลชนให้รับทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย 2) กลุ่มผู้รับสารที่ต้องการข้อมูล และเปิดรับสารนั้นจริง กลุ่มผู้รับสารกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ จะเป็นกลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิจัย กลุ่มคนหรือองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเรื่องที่สมาคมคนทามได้สื่อสารโดยตรง หรือกลุ่มคนที่ เผ่าติดตามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แม่น้ำมูลมาเป็นระยะเวลาานาน ซึ่งต้องอาศัยข้อมูลในเชิงลึก ระยะเวลาในการสำรวจข้อมูล การติดตามความเคลื่อนไหว โดยกลุ่มผู้รับสารกลุ่มนี้จะมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานหรือเชิงลึก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ทักษะความชำนาญในเรื่องที่ต้องการรับสาร ทำให้เข้าใจในเรื่องที่สมาคมคนทาม ในฐานะของผู้ส่งสารต้องการสื่อสารได้โดยง่าย 3) กลุ่มผู้รับสารที่เปิดรับเนื้อหาเฉพาะในบางประเด็น กลุ่มผู้รับสารกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มสื่อสารมวลชน นักข่าว นักศึกษา นักท่องเที่ยว ผู้ที่ต้องการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำมูลในบางประเด็น หรือเป็นข้อมูลในลักษณะกว้าง หรือประชาชนทั่วไปที่เปิดรับข่าวสารที่ถ่ายทอดโดยสมาคมคนทามผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ ในประเด็นที่สนใจ โดยผู้รับสารกลุ่มนี้จะมีระดับความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องที่สมาคมคนทามนำเสนอมากน้อยต่างกัน ทำให้การรับรู้ระหว่างผู้ส่งสาร (สมาคมคนทาม) และผู้รับสารอาจมีความคลาดเคลื่อนได้สูงกว่าผู้รับสารในกลุ่มอื่น ๆ

2. ด้านปัญหาและข้อจำกัดของการสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล พบว่า การมีช่องทางการสื่อสารที่สามารถเข้าถึงสาธารณะในวงกว้างและสามารถนำเสนอประเด็นได้อย่างต่อเนื่อง มีผลต่อการสร้างความเข้าใจ และกระตุ้นการรับรู้ของผู้รับสารในกลุ่มต่าง ๆ สมาคมคนทามในฐานะผู้ส่งสาร จำเป็นจะต้องใช้การสื่อสารในรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสามารถในการเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารแต่ละกลุ่มที่มีความแตกต่างกันตามปัจจัยและตัวแปรต่าง ๆ ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะทางสังคมของบุคคล ในเรื่องของเพศ วัย การศึกษา สถานภาพ สังคมหรือความสนใจ ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ การเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ถึงแม้สมาคมคนทามจะมีการใช้การสื่อสารผ่านรูปแบบการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย ทั้งการสื่อสารผ่านสื่อกระแสรองหรือสื่อทางเลือก เช่น สื่อออนไลน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวัฒนธรรม สื่อประเพณี สื่อบุคคลหรือการสื่อสารทางสื่อกระแสหลัก ผ่านงานข่าวพลเมือง ทางช่องทีวีสาธารณะไทยพีบีเอส แต่ยังคงขาดการป้อนข้อมูลข่าวสารที่ทำให้การสื่อสารมีความต่อเนื่อง รวมทั้งขาดช่องทางการแทรกเข้าสู่สื่อกระแสหลักที่จะสามารถนำเสนอประเด็นให้ขึ้นสู่กระแสสังคมอย่างกว้างขวาง เพราะสื่อ

กระแสหลักยังเป็นสื่อที่ได้รับความนิยม มีความรวดเร็ว มีความน่าเชื่อถือในความเป็นมืออาชีพ ด้านการผลิตสื่อที่มีคุณภาพ ง่ายต่อการเข้าถึงได้ทั่วครัวเรือน และสามารถสร้างการรับรู้อย่างมีประสิทธิภาพได้ในวงกว้าง

นอกจากนี้ปัจจัยด้านการสร้างกำลังคนในฐานะผู้ส่งสารและกำลังทุน ยังเป็นปัญหา และข้อจำกัดของการสื่อสารของสมาคมคนทาม เนื่องจากการผลิตสื่อที่หลากหลายให้ตรงตาม ความสนใจของผู้รับสารที่ต้องการรับสารในรูปแบบที่แตกต่างกัน กลไกในการขับเคลื่อนการ สื่อสารในรูปแบบดังกล่าว จำเป็นต้องมีปัจจัยในด้านกำลังทุน กำลังคนในการสื่อสาร เพื่อการ สร้างความต่อเนื่องของข้อมูลข่าวสารต่อการรับรู้ของสาธารณชน เพื่อเชื่อมโยงความคิด บอกเล่า เรื่องราว การสร้างฐานความเข้าใจต่อประเด็นที่ต้องการนำเสนอจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคล หนึ่ง หรือจากกลุ่มคนไปสู่กลุ่มคนในหลายๆกลุ่มในสังคมสมาคมคนทามจึงจำเป็นต้องมีการ พัฒนากลุ่มสื่อสารรุ่นใหม่เพื่อทำหน้าที่การถ่ายทอดประเด็น และขับเคลื่อนการสื่อสารของกลุ่ม ให้ไปเป็นอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

การสื่อสารเข้ามามีบทบาทในฐานะเครื่องมือในการเคลื่อนไหวของสมาคมคนทาม ในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมุล ผ่านกระบวนการสื่อสาร ตามทฤษฎีการสื่อสาร (SMCR) กระบวนการสื่อสารประกอบไปด้วย 1) ผู้ส่ง (Source) 2) ข้อมูลข่าวสาร (Message) 3) ช่องทางในการส่ง (Channel) 4) ผู้รับ (Receiver) โดยการกระทำการสื่อสารผ่านการสื่อสาร ของสมาคมคนทาม ผู้ส่งสารซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็น คนภายในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องและ ผูกพันกับแม่น้ำมุลอย่างใกล้ชิด ทำให้กลุ่มผู้ส่งสารมีระดับความรู้ในเชิงพื้นที่ที่มีความเข้าใจใน ประเด็นปัญหา สามารถอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตผู้คน กลุ่มแม่น้ำมุล บริบททางสังคมการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน์และความหลากหลายของพืชพันธุ์ในป่าทาม บริเวณลุ่มแม่น้ำมุล สมาคมคนทามในฐานะผู้ส่งสาร จึงเป็นผู้มีขีดความสามารถของผู้ส่งสาร ใน ด้านทักษะการสื่อสาร มีความแม่นยำในด้านข้อมูล และมีความสามารถเข้ารหัส (Encode) เนื้อหาประเด็นที่ต้องการสื่อสาร

โดยข้อมูลข่าวสารที่ถูกนำเสนอจะมีความแตกต่างและหลากหลายตามสถานการณ์ และประเด็นของผู้ส่งสารทั้งเป็นการรายงานสถานการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นกับลุ่มแม่น้ำมุล หรือ นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องความอุดมสมบูรณ์ของป่าทาม ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและ ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มแม่น้ำมุล วิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม ในเชิง สัญลักษณ์ รวมถึงการแสดงถึงพลังเครือข่ายและความเข้มแข็งของกลุ่ม และเรื่องราวของการ เคลื่อนไหวและการต่อสู้ ผ่านการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การรายงานข่าว สารคดี ฎญา อีสาน บทกลอง บทเพลง ซึ่งถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สาธารณะ ทั้งทางสื่อกระแสหลักและสื่อ

ทางเลือก ไปยังกลุ่มผู้รับที่มีความหลากหลาย ซึ่งกลุ่มผู้รับสารจากสมาคมคนทามแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับสารที่เป็นประชาชนในพื้นที่ กลุ่มผู้รับสารที่ต้องการข้อมูลและเปิดรับสารนั้นจริง กลุ่มผู้รับสารที่เปิดรับเนื้อหาเฉพาะในบางประเด็น โดยระดับขีดความสามารถของผู้รับสารที่จะทำให้การสื่อความหมายนั้นประสบผลสำเร็จ กลุ่มผู้รับสารที่เป็นประชาชนในพื้นที่จะสามารถทำให้การสื่อสารของสมาคมคนทามประสบผลสำเร็จได้มากกว่า จากทักษะในการสื่อสารที่มีความเข้าใจอย่างถูกต้อง เนื่องจากเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบโดยตรง ส่งผลให้มีทัศนคติที่คล้อยตามผู้ส่งสาร มีอารมณ์ความรู้สึกร่วมในเนื้อหาสารที่น่าเสนอได้ง่าย บนพื้นฐานของระบบสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน ในส่วนกลุ่มผู้รับสารที่ต้องการข้อมูลและเปิดรับสารนั้นจริง ผู้รับสารกลุ่มนี้อาจมีระดับความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากผู้ส่งสาร แต่จะมีทักษะในการสื่อสาร มีความสามารถในการถอดรหัส มีความเข้าใจในพื้นฐานของระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้ส่งสารและบริบทชุมชน ในส่วนของกลุ่มผู้รับสารที่เปิดรับเนื้อหาเฉพาะในบางประเด็น หากไม่มีพื้นฐานข้อมูลเพียงพอหรือมีทัศนคติ ระดับความรู้พื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างจากผู้ส่งสาร จะทำให้โอกาสที่การสื่อสารของผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการสื่อสารลดน้อยลง

โดยการนำกระบวนการสื่อสารมาขับเคลื่อนประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมูลของสมาคมคนทามนั้น สอดคล้องกับแนวทางการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ตามข้อสรุป ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ ซึ่งสรุป “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่” ดังนี้

ประการที่ 1 การสื่อสารของสมาคมคนทาม เป็นการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้ผูกติดอยู่กับคนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่มีการสร้างเครือข่ายร่วมกับกลุ่มคนภายนอกที่ต้องการสื่อสารประเด็นในชุมชน เช่น เยาวชน กลุ่มนักเรียน นักศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ อาสาสมัคร องค์กรภายนอก หรือผู้ที่สนใจทั่วไป

ประการที่ 2 การสื่อสารของสมาคมคนทาม ไม่ใช่การเรียกร้องในประเด็นการแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดจากการสร้างเขื่อนราษีไศล แต่ยังมีประเด็นในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าบุงป่าทาม การมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาชุมชน สังคม การรักษาไว้ซึ่งความเชื่อวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การทำมาหากินการสื่อสารผ่านงานวิชาการ และงานวิจัยที่จะมาสนับสนุนความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน หรือช่วยในการพัฒนาต่อยอดความรู้ใหม่ๆแก่ผู้ที่สนใจต่อไป

ประการที่ 3 การสื่อสารของสมาคมคนทาม มีกระบวนการผลิตสื่อด้วยตนเอง โดยมีการวางแผน การมีผู้ส่งสาร มีการผลิตสารในรูปแบบที่หลากหลาย มีช่องทางการสื่อสารของกลุ่มและของตนเอง มีเป้าหมายในการสื่อสาร เพื่อการสื่อสารประเด็นที่ต้องการไปยังกลุ่มเป้าหมาย

ประการที่ 4 การสื่อสารของสมาคมคนทาม เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มที่มีรูปแบบการเคลื่อนไหวที่ไม่ขัดแย้งกับรากฐานของวัฒนธรรม และไม่ได้มีแนวคิดที่เป็นปฏิกิริยาหรือต้องการสร้างความขัดแย้งกับรัฐ แต่มุ่งสู่การสร้างความสำเร็จและการแก้ปัญหาอย่างสันติ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540)

ดังนั้น การสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล จึงเป็นการพัฒนารูปแบบการเคลื่อนไหวที่สะท้อนภาพการเคลื่อนไหวอย่างสันติวิธี พยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความรุนแรง มุ่งสู่การสื่อสารโดยคนในพื้นที่ มีบทบาทในการเป็นผู้กำหนดประเด็นเนื้อหา รวบรวมข้อมูล สังเกตการณ์และสามารถนำเสนอสู่สาธารณะผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ตามช่องทางการสื่อสารที่บุคคลหรือกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ โดยมีการนำเสนอในประเด็นทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อเป้าหมายในการอนุรักษ์และปกป้องแม่น้ำมูล

อย่างไรก็ดีเมื่อนำกระบวนการสื่อสาร มาใช้ในการสื่อสารประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมูลของสมาคมคนทาม ข้อจำกัดในการสร้างสื่อที่ตรงตามความต้องการและการเข้าถึงของกลุ่มคนที่หลากหลาย โดยพิจารณาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่อาจจะมีจุดร่วมหรือจุดต่างอันเนื่องมาจากคุณลักษณะทางสังคมของบุคคลนั้น ตามหลักทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ซึ่งมีผลต่อการสร้างการรับรู้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และข้อจำกัดทางกำลังคน อุปกรณ์ในการผลิตสื่อ งบประมาณที่เพียงพอ รวมถึงกระบวนการพัฒนานักสื่อสารรุ่นใหม่ที่ต้องใช้ระยะเวลาและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล เป็นการพัฒนารูปแบบการเคลื่อนไหวที่สะท้อนภาพของขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่ ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวอย่างสันติวิธี หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและความรุนแรง ซึ่งกระบวนการสื่อสารสู่สาธารณะของสมาคมคนทามในประเด็นการอนุรักษ์แม่น้ำมูล ประกอบไปด้วย 1) ผู้ส่ง (Source) 2) ข้อมูลข่าวสาร (Message) 3) ช่องทางการส่ง (Channel) 4) ผู้รับ (Receiver) โดยผู้ส่งสารจะมีความแม่นยำในด้านข้อมูล มีระดับความรู้ในเชิงพื้นที่ที่มีความเข้าใจในประเด็นปัญหา ข้อมูลข่าวสารที่ถูกนำเสนอจะมีความแตกต่างและหลากหลายตามสถานการณ์ และประเด็นของผู้ส่งสาร ซึ่งถูกนำเสนอผ่านพื้นที่สาธารณะ ทั้งทางสื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือก ไปยังกลุ่มผู้รับที่มีความหลากหลาย โดยกลุ่มผู้รับสาร จะเป็นออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รับสารที่เป็นประชาชนในพื้นที่ 2) กลุ่มผู้รับสารที่ต้องการข้อมูลและเปิดรับสารนั้นจริง 3) กลุ่มผู้รับสารที่เปิดรับเนื้อหาเฉพาะในบางประเด็น ซึ่งปัญหาและข้อจำกัดของการสื่อสารของสมาคมคนทามในการอนุรักษ์แม่น้ำมูล คือการสร้างสื่อที่ตรงตามความต้องการและการเข้าถึงของกลุ่มคนที่

หลากหลายและข้อจำกัดทางกำลังคน อุปกรณ์ในการผลิตสื่อ งบประมาณที่เพียงพอ รวมถึงกระบวนการพัฒนานักสื่อสารรุ่นใหม่

ข้อเสนอแนะ 1) จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร วิเคราะห์ผลงาน และการสัมภาษณ์สมาคมคนทามมีศักยภาพในการผลิตสื่อที่มีความหลากหลาย แต่ยังขาดการเข้าถึงพื้นที่ในการสื่อสารของสื่อกระแสหลักในระดับที่กว้างมากขึ้น จึงน่าสนใจที่จะศึกษาถึงกระบวนการในการผลักดันการเข้าถึงพื้นที่การสื่อสารของสื่อกระแสหลัก ทั้งด้านทางปัจจัย กระบวนการในการเข้าถึง ข้อจำกัดและอุปสรรค 2) กระแสสังคมโลก ระบบเศรษฐกิจ และระบบการเมืองที่ต้องมีความเปลี่ยนแปลง อาจมีผลต่อระบบการสื่อสาร ช่องทาง การรับรู้ข่าวสารของผู้คน จึงน่าสนใจที่จะศึกษาถึงแนวคิดและกระบวนการปรับตัวในการสื่อสาร เพื่อการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารของสมาคมคนทาม อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2552). การวิเคราะห์สื่อ: แนวคิดและเทคนิค คณะนิเทศศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์.
- จุมพล นิมพานิช. (2556). สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่า และน้ำที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วง 2531 – 2553. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช, 31(1), 58–70.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก.
- ดำรงศักดิ์ จันทร์วิไล และวราลักษณ์ ไชยทัต. (2561). ป่าทาม ป่าไทย วิถีชีวิต คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชุ่มน้ำอีสาน. กรุงเทพมหานคร: บจก.เอที วัฒนาเอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ ซัพพลาย ร่วมกับส. ไพบูลย์การพิมพ์.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2557). ดงภูดิน: เรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์กับปฏิบัติการสร้างความหมายว่าด้วยสิทธิชุมชน. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 10(3), 167–192.
- ปาจารย์ พวงศรี. (2555). การสื่อสารผ่านพื้นที่สาธารณะของคนชายขอบในรายการนักข่าวพลเมือง สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส. ใน วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- วรวิทย์ ไชยทอง. (2553). พลวัตการเคลื่อนไหวด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสังคมไทย: ข้อสังเกตเชิงอุดมการณ์. เรียกใช้เมื่อ 25 กรกฎาคม 2561 จาก <https://armworawit.wordpress.com>
- สุวิตา ธรรมณีนวงศ์. (2544). การเคลื่อนไหวทางสังคม. วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 23(2), 32-54.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ และคณะ. (2547). สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไอยรา สังฆะ. (2553). ปฏิบัติการอารยะขัดขืนของขบวนการต่อต้านเขื่อนราศีไศล. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.